



Правова система держави повинна мати запас міцності



– Миколо Григоровичу, у Південному регіоні поступово зменшується рівень злочинності і ця стійка тенденція, звісно, радує. На ваш погляд, що саме сприяло цьому?

– Думаю, спрацювало те, що ми вчасно здійснили низку профілактичних заходів, завдяки яким удалося запобігти надзвичайним ситуаціям. Офіцери прокуратури провели півтори тисячі прокурорських перевірок, за наслідками яких порушено 127 кримінальних справ. Більшість із них уже направлено до суду.

– Але ж військова прокуратура повинна не лише карати?

– Цілком згоден. Військовою прокуратурою Південного регіону України було відшкодовано збитків, коштів та соціальних виплат на загальну суму понад 11 мільйонів гривень, задоволено 381 протест, 769 подань та приписів. За наслідками розгляду документів прокурорського реагування до відповідальності притягнуто 1846 посадових осіб. Особлива увага приділялася боротьбі з корупцією. Цього року було розкрито 9 злочинів, пов'язаних із вимаганням та отриманням хабарів. У трьох випадках хабарі отримували старші офіцери.

Чимало афер викривається в економічній сфері. Наприклад, використовуючи угоду про будівництво житлового будинку в місті Первомайськ Миколаївської області, службові особи ТОВ «Торговельний дім «АРСЕНАЛ» та ЗАТ «ГМ-Україна» незаконно отримали кредит на загальну суму 1 мільйон 746 тисяч гривень для здійснення комерційної діяльності. Згодом зазна-

За статистикою, у роки незалежності нашої держави рівень злочинності у військових формуваннях України знизився усемеро. Безперечно, це заслуга й командирів усіх рівнів, і певною мірою військової прокуратури, яка нині функціонує в умовах проведення правової реформи та подальшого розвитку української армії.

Напередодні Дня працівників прокуратури України, що відзначається 1 грудня, військовий прокурор Південного регіону генерал-майор юстиції Микола ФЕЩУК відповів на запитання оглядача журналу «Віче» з проблематики реформування правової системи й армії.

чений будинок комерсанти передали до іпотеки АКБ «Укрсоцбанку». Внаслідок незаконного вилучення житла зі сфери управління Міністерства оборони України державі завдано збитків на суму понад 1 мільйон 900 тисяч гривень. Сподіваємося, ситуацію буде виправлено...

– Миколо Григоровичу, свого часу внаслідок передачі до комунальної власності військового майна зчинився неабиякий галас...

– На жаль, це ще один приклад нашої безгосподарності. Чому? Тому що це проблема не військових. Уявіть собі, що за останні роки жодне(!) військове містечко (а їх нині більше сотні у піднаглядних нам військових формуваннях) офіційно, за документами не було передано до комунальної власності. І це серйозна проблема. З кожним роком військові об'єкти, інфраструктура руйнуються, розкрадаються. Прокуратура реагує – приписами, поданнями, позовами, але все це не розв'язує проблеми цілковито.

– Нещодавно після ухвалення нового Закону «Про судоустрій та статус суддів» ліквідовано військові суди. Як, на ваш погляд, такі зміни вплинуть на стан законності та правопорядку у Збройних силах?

– Закон набрав чинності і його необхідно виконувати. Військові прокурори вже почали направляти кримінальні справи до районних судів, з якими, до речі, і раніше було налагоджено контакт: вони розглядали частину справ стосовно цивільного персоналу військових формувань.

Щоправда, відтепер під час розгляду деяких кримінальних справ щодо військових злочинців постають проблеми. Одна з них – відсутність режимно-секретних органів у місце-

вих судах та відповідного допуску до роботи із секретними документами цивільних суддів. Припускаю, що через завантаженість районних судів строки розгляду наших справ затягуватимуться, а це зачіпатиме права військовослужбовців. Наприклад, солдат строкової служби не зможе бути звільнений у запас до розгляду його справи в суді. Ці та інші особливості, вважаю, мають бути взяті до уваги та затверджені на законодавчому рівні.

– А як ви ставитесь до ліквідації військових судів?

– Їхня проблема, на мою думку, полягала не в малій завантаженості і не в залежності від командування, а навпаки – у відірваності від проблем Збройних сил. Із грізних військових трибуналів воєнного часу вони перетворилися на ліберальні адвокатські об'єднання, які своїми вироками майже не впливали на стан дисципліни в армії.

Як результат військові багатозначно промовчали, коли ліквідували військові суди. Однак я не думаю, що рішення про їх ліквідацію було виваженим. Їх треба було реформувати. Навіть розширити повноваження та надати право розглядати інші категорії справ, адміністративні зокрема.

– І хто, на вашу думку, стане наступним?

– З огляду на останні заяви державних мужів наступними будемо ми, потім – військова контррозвідка. Не виключаю, що постане питання і про військову службу правопорядку!

На жаль, у державі реалізується найгірший механізм реформування військової юстиції. А саме: поетапна ліквідація правозастосовних органів у військових структурах під гаслом їхньої недемократичності й відсутності навантаження. Вважають, що

ту невелику кількість злочинів, які скоюються у військових формуваннях, з успіхом розслідуватимуть і розглядатимуть цивільні правоохоронні та судові органи.

– А якщо звернутися до реформи військової судової системи загалом?

– Реформа, яка нині триває, на мою думку, не повною мірою враховує те, що правова система держави повинна мати запас міцності, аби забезпечувати законність і правопорядок не лише в мирному житті суспільства, а й у важкі воєнні часи. Ідеалістичні уявлення про те, що в разі війни на окремих територіях, де відбуватимуться бойові дії, продовжуватимуть функціонувати суди загальної юрисдикції та цивільні правоохоронні органи, – суцільна утопія.

В архівах можна прочитати цікаву розсекречену доповідну записку військового прокурора Вітебського гарнізону від липня 1941 року. Він пише, що в місті діють лише військові органи управління, а цивільні, в тому числі прокуратура, суд, міліція, – самоліквідувалися, простіше кажучи, розбіглися. Вважаю, такого сценарію розвитку подій виключати не можна.

А про те, наскільки законодавець думає про можливі «смутні часи», в історії діяльності вітчизняної правоохоронної системи говорять пропозиції у проєкті кримінально-процесуального кодексу про цілковиту фіксацію в електронних носіях усіх судових процесів. Постає питання: в який спосіб можна забезпечити такі вимоги під час бойових дій або надзвичайної ситуації, коли в окремому районі або області не буде ні світла, ні приміщень, ні техніки?

– Отже, реформувати військово-правову систему потрібно в комплексі?

– Саме так. Наприклад, у зв'язку з гуманізацією законодавства, зокрема й військового, такі реформи наприкінці ХХ століття здійснено в Англії, Франції, Іспанії, Італії та багатьох інших державах. Майже всі вони пішли шляхом виокремлення військових норм із загальних законів і створення спеціального законодавства, що регулює діяльність військової правової системи (Військово-кримінальний кодекс, Військовий кримінально-процесуальний кодекс (Швейцарія, Іспанія), Закон про дисципліну у збройних силах (Англія), Єдиний кодекс військової юстиції (США), Кодекс військової юстиції (Франція), Військово-кримінальний кодекс мирного та військового часу (Італія)). Вважаю, слід використати досвід провідних країн світу в цьому питанні.

– Ви назвали держави, де діють спеціальні військові закони,

що регулюють діяльність військових правоохоронних органів. Проте, за висловлюваннями деяких правників, це – «рудимент» радянської системи і їхню діяльність засуджує Венеціанська комісія.

– Це не відповідає дійсності. Венеціанська комісія визнала можливою діяльність військових судів, якщо забезпечено демократичні умови їх функціонування. Ліквідовуючи військові суди, ми лише приєдналися б до Франції і Німеччини, які їх не мають у мирний час. У всіх інших державах світу, де є армія, існують і органи військової юстиції.

– І хто ж, на вашу думку, повинен здійснювати запропоновану вами військово-правову реформу, юристи чи військові?

– Вважаю, ініціатива має виходити від військових, які згідно із законодавством повинні забезпечувати ефективне функціонування військового механізму. Тому саме вони найкраще знають, що їм потрібно і, якщо можна так сказати, повинні стати «замовником» у такій реформі.

Розробити ідеальний закон на мирний період – це одна справа. Інша – щоб цей закон міг функціонувати і забезпечити захист прав і свобод громадян в умовах обмеження прав, пов'язаних з військовим або надзвичайним станом. Необхідно створювати робочу групу з військових, юристів, спеціалістів у сфері національної безпеки і розпочинати розробку цілого комплексу нормативних документів, які врегулювали б ці питання.

– Але на це потрібен час, а військова правоохоронна система вже частково ліквідована.

– Варіантів декілька. Наприклад, у перехідних положеннях відповідних законів можна зберегти для військової сфери дію попередніх норм до розробки нових – спеціальних, залишивши водночас і органи, що їх застосовують. А до нового законодавства внести зміни, визначивши екстериторіальну підсудність за місцем розташування органу, який розслідував справу. Отже, вони не розпорошуватимуться по всіх районних судах, а сконцентруються в одному місці в області, яке потрібно обладнати всім необхідним для розгляду, зокрема, і секретних справ.

А загалом військово-правова реформа має сформувати механізм захисту військовослужбовців і населення в умовах обмеження їхніх прав і свобод у разі надзвичайного або військового стану, та водночас не зашкодити військовим формуванням виконувати свої завдання. Також надати командирам реальні правові важелі (дисциплінарні, адміністративні, кримінальні) для підтримання військової дисципліни у



21

військових підрозділах, забезпечивши одночасно конституційні права військовослужбовців. Переконалий, такий механізм ефективно працюватиме лише тоді, коли будуть створені спеціальні військові правоохоронні органи.

Розмовляв Євген ТИЩУК.
Фото автора.

Добірка журналу **Всё**

Реалізація визначених Конституцією функцій прокуратури в Збройних Силах України та інших військових формуваннях є можливою за умов діяльності спеціалізованої прокуратури. Військові прокуратури з огляду на спеціальну сферу нагляду належать до спеціалізованих прокуратур.

З точки зору методів та форм діяльності військова прокуратура діє цілковито у правовому полі, визначеному Законом «Про прокуратуру», галузевими наказами Генерального прокурора тощо. Основна та єдина відмінність полягає в умовах виконання конституційних повноважень. Як правило, це умови, пов'язані із забезпеченням законності під час виконання військовослужбовцями обов'язків військової служби.

До складу військової прокуратури Південного регіону України входять військові прокуратури Болградського, Дніпропетровського, Донецького, Запорізького, Кіровоградського, Криворізького, Луганського, Миколаївського, Одеського та Херсонського гарнізонів.